

Передумови створення суб'єктів судово-експертної діяльності в системі Міністерства оборони України

Олександр Котляренко

кандидат юридичних наук, полковник юстиції, начальник кафедри військового права та правоохоронної діяльності, Національний університет оборони України Міністерства оборони України, м. Київ, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8776-2515>, e-mail: lida_oleg@ukr.net

Проведено аналіз передумов створення Експертної служби в системі Міністерства оборони України.

Ключові слова: збройна агресія; військова експертиза; забезпечення національної безпеки і оборони; Збройні сили України.

Prerequisites for the Creation of Forensic Entities in the System of the Ministry of Defense of Ukraine

Oleksandr Kotliarenko

The article analyzes the prerequisites for the creation of the Expert Service in the system of the Ministry of Defense of Ukraine.

Keywords: armed aggression; military expertise; ensuring national security and defense; Armed Forces of Ukraine.

Новий етап повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України, який розпочався 24 лютого 2022 року, спричинив запровадження воєнного стану та фактичний початок воєнних (бойових) дій, а також низки актів надзвичайного правового регулювання. Ідеться про безпрецедентні на той час політико-правові рішення органів державної влади, які спрямовані на відсіч збройної агресії.

Згадані події зумовили значне збільшення кількісного складу Збройних сил України й інших утворених відповідно до законів України військових формувань, діяльність яких безпосередньо пов'язана із застосування зброї та бойової техніки. Тривале ведення воєнних (бойових) дій на території України негативно позначилося на стані злочин-

ності у воєнній сфері, призвело до суттєвого зростання кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень, передбачених розділами I, XIX, XX Кримінального кодексу України (далі — *КК України*) [1].

Як відомо, запорукою ефективного, швидкого, повного й неупередженого досудового розслідування згаданих кримінальних правопорушень є застосування спеціальних знань і можливостей судової експертизи, зокрема: військової (щодо застосування видів та родів військ, тимчасового оперативного підпорядкування підрозділів, порядку віддання й виконання наказів, управління військами), військово-технічної (щодо засобів ураження), авіаційно-технічної, вибухотехнічної, а також судової експертизи

військового майна, техніки й озброєння, хімічних (бойових отруйних) речовин, психологічної (щодо звільнених з полону осіб), портретно-криміналістичної (щодо встановлення особи за фотографіями), мистецтвознавчої, історико-археологічної (щодо культурних цінностей) тощо.

Утім, станом на сьогодні військову й авіаційно-технічну експертизу здійснюють лише дві державні спеціалізовані установи Міністерства юстиції України: Київський науково-дослідний інститут судових експертиз і Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», у яких незначна кількість експертів має допуски до проведення цих видів досліджень, що обумовлює їхню перевантаженість і, як наслідок, негативно позначається на строках проведення таких експертиз.

З огляду на виклики сьогодення, пов'язані з тривалою збройною агресією російської федерації, а саме прийняття військовими службовими особами усіх рівнів нагальних управлінських рішень в умовах воєнного стану, перебування значної кількості підрозділів Збройних сил України на лінії безпосереднього зіткнення із переважаючими силами противника, де ситуація постійно змінюється, для слідчих Державного бюро розслідувань під час розслідування за кримінальними провадженнями за фактами подій, що призвели до втрати особового складу, військової техніки й озброєння у процесі ведення воєнних (бойових) дій або проведення оборонних чи наступальних операцій, існує постійна потреба у прове-

денні саме військових експертиз. Водночас під час проведення таких експертиз виникає необхідність оцінити дії (бездіяльність) військового командування, а також управлінські рішення як безпосередньо командирів підрозділів нижчої ланки, так і вищого військового командування [2].

Для аналізування й оцінювання прийнятих начальниками органів військового управління управлінських рішень потрібно залучати експертів, які мають допуск до державної таємниці та відповідний рівень (оперативний, стратегічний) військової освіти, яких катастрофічно не вистачає сьогодні в наявних експертних установах.

Під впливом застосування противником сучасних засобів ураження також виникають нові завдання, які у довоєнний період не були затребуваними. Варто зауважити, що виконання таких завдань значно сприяло б розслідуванню кримінальних проваджень, однак відповідь на них не можуть надати наявні сьогодні в Україні види експертиз, а саме:

- 1) дослідження плат (мікросхем), блоків управління, деталей, вузлів та агрегатів на предмет наявності будь-якої інформації щодо траєкторії польоту, місця пуску, координат цілі, найменування програмного забезпечення, дати програмування польотного завдання тощо;
- 2) дослідження фотозображень зі штучних супутників Землі з метою ідентифікувати судна (кораблі) і визначити маршрути їхнього руху, місця перебування у відповідний час тощо.

Окрім того, в умовах збройної агресії російської федерації проти України актуальним є питання доказування завданої Україні шкоди, яку неможливо виміряти шляхом проведення традиційних / усталених видів експертних досліджень. Це стосується насамперед розкриття злочинів проти основ національної безпеки України за ст. 109—114-2 КК України [1]. У зв'язку із цим ми повністю погоджуємося з позицією Головного слідчого управління СБ України, що встановлення та доказування таких фактів, особливо в умовах правового режиму воєнного стану, обумовлює запровадження нового виду експертизи — «експертизи з питань національної безпеки України» [2].

Варто звернути увагу на те, що національна безпека — це багаторівневе й багатокомпонентне явище, що відображає стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства й держави від реальних і потенційних загроз. Вона тісно пов'язана з усіма аспектами життя людини, суспільства й держави та охоплює багато галузей: воєнну, зовнішньополітичну, державну, економічну, інформаційну, екологічну безпеку, безпеку критичної інфраструктури, кібербезпеку України та ін.

Безумовно, сфера національної безпеки і сфера оборони України майже не розмежовані та взаємозалежні, що віднайшло своє закріплення в Законі України «Про національну безпеку України» [3]. В умовах правового режиму воєнного стану питання забезпечення національної безпеки й оборони є одним з основних викли-

ків, що стоять сьогодні перед нашою державою, а її зміцнення, зокрема, шляхом проведення експертних досліджень, є однією зі стратегічних цілей України.

Окрім того, органи досудового розслідування та прокуратура під час розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 437 КК України, неодноразово письмово зверталась до Національного університету оборони України (далі — *Університет*) щодо залучення як спеціалістів у кримінальних провадженнях представників Університету для участі у проведенні комплексних військово-аналітичних досліджень здобутих доказів, зокрема, за такими напрямками: 1) міжнародне гуманітарне право; 2) кримінальне право; 3) військова аналітика; 4) інформаційно-цифрові технології у військовій сфері; 4) оперативне мистецтво.

Результатом цього дослідження має стати висновок спеціалістів у вигляді інтерактивної електронної мапи, яку розміщують на «Інтеграційній платформі «Дельта» Збройних сил України», із зазначенням на ній щоденної (із 24.02.2022 р. по 03.04.2024 р.) обстановки та матеріалами про скоєні військами російської федерації воєнні злочини на території Київської області [4].

Зважаючи на викладене, керуючись вимогами ст. 7 Закону України «Про судову експертизу», керівництво Міністерства оборони України на підставі пропозицій Університету ухвалило рішення про створення у складі Університету науково-дослідного відділу судових експертиз [5, 6], який

після набуття функційних спроможностей виконуватиме завдання Експертної служби Міністерства оборони України.

Станом на сьогодні Університет, зокрема, розробив низку заходів організаційно-правового характеру, спрямованих на започаткування діяльності Експертної служби Міністерства оборони України:

- 1) проєкт наказу Міністерства оборони України «Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства оборони України»;
- 2) проєкт наказу Міністерства оборони України «Про внесення змін до Статуту Національного університету оборони України»;

- 3) проєкт постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Положення про Міністерство оборони України».

Підбиваючи підсумки викладеного вище, уважаємо за доцільне наголосити, що, зважаючи на беззаперечні чинники й передумови, спричинені передусім тривалою збройною агресією російської федерації проти України, сьогодні потреба у створенні суб'єктів судово-експертної діяльності в системі Міністерства оборони України є надто гострою та вкрай необхідною, оскільки очевидно, що в осяжному майбутньому кількість, обсяги й різновиди військових експертиз для доведення вини підозрюваних, обвинувачених лише збільшуватимуться.

Перелік джерел посилання

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 07.04.2025).
2. Лист Державного бюро розслідувань на адресу Національного університету оборони України від 10.03.2025 р. № 3690 / Поточ. архів Нац. ун-ту оборони України за 2025 рік.
3. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 07.04.2025).
4. Лист Головного слідчого управління Служби безпеки України на адресу Національного університету оборони України від 03.03.2025 р. № 3328 / Поточ. архів Нац. ун-ту оборони України за 2025 рік.
5. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 07.04.2025).
6. Лист Київської обласної прокуратури на адресу Національного університету оборони України від 04.09.2024 р. № 9538 / Поточ. архів Нац. ун-ту оборони України за 2024 рік.
7. Перелік змін до штату Національного університету оборони України від 20.01.2025 р. № 955 / Поточ. архів Нац. ун-ту оборони України за 2025 рік.